

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מבטא נכונ והגייה תקינה

המבטא הישראלי התקין ביותר והספרותי ביותר עדיין אינו זהה להגייה הדקדוקית המושלמת. אמנם קבעו אבות תחיית הלשון העברית בארץ-ישראל את העדפת המבטא הספרדי¹, אך אין קהילה אחת, שהגייתה פלילת השלמות. גם יוצאי ארצות המזרח התרחקו ממסורתם הלשונית ושינו את מבטאם מטעמים שבאפנה ומרצון החיקוי, ויש מהם שמתביישים במורשת אבותיהם².

ואף על פי כן חייב כל דובר עברית לדעת את יסודות המבטא העיקריים של העברית — את הגייתן התקינה של כל אותיותיה, ובייחוד של המקופחות ביותר שבהן (פגון ו, ח, ט, ע, צ, ק, ר), וגם המקופחות פחות (א, ד, ה, כ, ת), של התנועות המקופחות (קמץ קטן, קמץ גדול, חולם, צירי, פתח גנובה, שוא

---

1. נ"ה טור-סיני, המבטא העליון, תרצ"ז, עמ' 1: "ברצון ובכונה בחרנו מתוך המבטאים השוררים בפי שבטי ישראל את המבטא הספרדי, והנחנו אותו ליסוד למבטאנו בחיים".

2. יצחק פרץ, עברית פהלכה, תשכ"ב, עמ' 315: "מצער מאוד, שהילדים הספרדים הוניחו את מבטאם המקורי בהשפעת מוריהם האשכנזים". — ראובן סיוון, "למען אחיי ורעי אדברה נא", "לשוננו לעם", טבת-שבט תשכ"ג: "ההגייה המזרחית היא נכס יקר ומפואר ביותר של היהדות הספרדית והתימנית".

נע, החטפים) ושל ההטעמה (מלעיל ומלרע) ושל הדגשים³.
מבטא נכונ והגייה תקינה אינם עניין של שמיעה בלבד,
ורוב טעויות הכתיב הן תוצאה של מבטא לקוי ולא מדויק.
ועל כך כתב נ"ה טורסיני⁴:

א. מבטאנו צריך להיות נקי משגיאות, הבאות מתוך חוסר ידיעה בעלמא.

ב. מבטאנו צריך להיות מדויק וברור.

ג. מבטאנו צריך להיות, כפי האפשר, מכיון למבנה לשוננו ולאופייה.

ד. מבטאנו צריך להיות, כפי האפשר, יפה.

ה. מבטאנו צריך להיות טבעי.

ואמנם אין להעלות על הדעת — לפחות בימינו — הקפדה יתרה על כל ההגאים פתיקונם, אך מאידך גיסא אין לזלזל בכך, ואין להתעלם מכך.

המבטא המצוי לא נוצר בזדון, ולא נקבע מראש, ולא נעשה לפי כללים. הוא יצא מפי הבריות באלתור, בתום לב, בטבעיות ובחיפזון. לא כל המדברים חסרים ידיעה בדקדוק ובהגייה התקינה. אולם מטבע הדברים האדם הרגיל עצל הוא, ועצלות זו ניכרת, בשעה שאין ביקורת עליו, אם מצדו ואם מצד אחרים — והיא שעת התרשלות והתרופפות.

מלבד חוסר הידיעה, שהיא סיבת הסיבות בשיבושי הלשון, עומד גורם ההתרשלות כגורם עיקרי בהתהוות המבטא העברי

---

3. אבא בנדויד, "מבטא מצוי ומבטא רצוי, "לשוננו לעם", אלול תשי"ט: "מי שמבקש מבטא 'למופת', חייב להקפיד לפחות בשלושה אלה: בדגשים, בשואים ובגרוניות".

4. שם.

של ימינו. הוה אומר: כך יצא, כך מקובל, כך אומרים וכך נוהג ורצוי. אולם התקנה אינה בשמים ממעל; אינה אלא ידיעה (מזערי ת) בכללי הלשון והקפדה (מרבית) בשימושה היום-יומי. אם לא יהיה רצון ומאמץ לשיפור המבטא, יגבר הניוון בו ויתאבן, ולא יהיה קל בעתיד לתקנו ולשנותו. הזמן פועל לטובת המצוי, אך אם המצוי אינו רצוי, יש לדחוק את הזמן ולגבור עליו.

אין לנו אלא להציע: הקפד נא הקפדה יתרה להפיר את חוקי הלשון וכלליה, והשתדל פמיטב יכולתך לקיימם, עד שיבוא היום המיוחל, שבו תגיע ההגיייה לתקינותה, והמבטא לשלמותו. אם נקפיד ולא נזלזל, נסלול את הדרך למבטא שלם ומושלם, פי באחידות המבטא סימן לאחדות האומה, ובתקינותו תיקון לתחייתה ולשובה לחייה הטבעיים.

והרי דוגמאות של שיבושי מבטא, ומיעוטן מדבר בעד רובן⁵:

אותיות:

א — לִיָּה (במקום לֵאָה); מִיָּה (מֵאָה); בוּיִי (בוֹאִי); רוּיִים (רוֹאִים).

ב — לָף (לָב); לְפָפּוֹת (לְבָבוֹת); לְפָחוֹר (לְבָחוֹר), בְּפָחִינַת (בְּבָחִינַת); שׁוֹכֶף (שׁוֹכֵב).

---

5. [ש"ד גויטיין ניסה לפני שנים רבות למיין תופעות אלה מיון שיטתי ב"לשוננו" טז (תש"ח), עמ' 61-65. וב"לשוננו לעם", קונטרס ח (תש"ז), עמ' 28-32. מחבר המאמר הנדפס עתה סידר דוגמאות מלוקטות לפי ההגאים המקופחים, ולא לפי סוגי הקיפוח וסיבותיו.]

ג — סְקוֹר את הדלת (סגור); סוּק (סוג); סְקוּלָה (סגולה).
ד — לָפוּת (לפוד), לוֹת (לוד); בָּגַת (פָּגַד); דְּוִית (דויד);
מָאוֹת (מאוד).

ה — אִמְנָל (המנהל); אִם (הם); אִיִּיתִי (הייתי); אַרְבֵּה
(הרבה); לָאָרִים (להרים); או (הוא).
ו — דַּפָּקָא (דוקא).

ז — מְסַפֵּרָה (מזפירה); יִסְפִּיר (יזפיר); תְּסַפֵּרָת (תזפירת);
סְכוּת (זכות); אֲשָׁפוּס (אשפוז); סַקְנָה (זקנה); יַחְסַקָּאל
(יחזקאל).

ט — מְדַבֵּחַ (מטבח); מְדַבֵּעַ (מטבע).

י — אִיִּצְחָק (יצחק); אִידְעוֹת (ידיעות); חָאִים (חיים);
אִישְׂרָאֵל (ישׂראל); אִיגָל (יגאל); אִיפְתָּח (יפתח).

ס — זָגָן (סגן); הַזְבֵּר (הסבר); זְגוּרָה (סגורה); לָזְבּוּל
(לסבול); מְזוֹדֵר (מזדר).

ע — נְסִיָּה (נסיעה); נְטִיָּה (נטיעה); שׁוֹאִית (שעועית);
יִוְדֵיהַ (יודע); נוֹגֵיהַ (נוגע); יְדִוֹת (ידיעות); פִּילִים (פעילים);
שְׁאוֹן (שעון).

ק — בְּמַגְבִּיל (במקביל); הַגְדָּמָה (הקדמה); מַגְדָּם (מקדם).

ש — חֲזוֹבוֹן (חשבון); מְזַבֵּר (משביר); מְזַדָּר (משדר);
בְּזַבִּיל זֶה (בשביל זה):

ש — מְזַבֵּיעַ (משביע); מְזַגְבֵּעַם (משגב-עם).

ת — יַדְגָּבֵר (יתגבר); מְדַגְשֵׁם (מתגשם); יַדְבָּרֵר (יתברר).

ה ב ל ע ת א ו ת י ו ת :

א — בָּשָׂר (באשר); מְמַר (מאמר); קוֹפִים (קופאים); שְׂרִית

(שְׁאֲרִית); מְטַטְטִים (מְטַטְטָאִים); מָרָה (מְרָאָה); אֵל תִּדְג (תְּדַאג).
 ה — כָּנַס (הַכְּנָס); כְּנָסִי (הַכְּנָסִי); זָדְרוּ (הַזְדָּרוּ); שְׁאָרוּ
 (הַשְּׁאָרוּ); זָהְרוּ (הַזְהָרוּ); לָזִיו (לְהַזְיוּ); לָבִיא (לְהַבִּיא); בְּתָאֵם
 (בְּתָתְאֵם); יוֹדִית (יְהוּדִית); אָרוֹן (אֲהָרוֹן).
 פ — שְׁהִיִּתִי (כְּשִׁהִיִּתִי); שְׁנָסַע (כְּשִׁנָּסַע).
 ע — מְרַכַּת (מַעְרַכַּת); מָרַךְ (מַעְרָךְ); נוֹמִי (נַעְמִי); גִּידוֹן
 (גִּדְעוֹן); שִׁיבָה (שְׂבָעָה); צָקוֹת (צַעְקוֹת); מִשָּׁה (מַעֲשָׂה); בַּל־בֵּית
 (בַּעַל־בֵּית); בָּיָה (בַּעֲיָה); מָזֵן (מַעֲזֵן); נָלַם (נָעַלַם); יוֹדִים
 (יּוֹדְעִים); יָדָה (יִדְעָה).
 ר — מְרַדְכִי (מְרַדְכִי).

תנועות

ש ו א נ ע — יְבוּל (יְבוּל); יְבוּא (יְבוּא); יְסוּד (יְסוּד); נִיר
 (נִיר); [הוֹסֵף גַּם כָּל סוּגֵי הַשּׁוּאִים הַנְּעִים, שֶׁנֶּהְגִים כְּשׁוּאִים
 נח.ם.]
 ש ו א נ ח — לְמַדַּת (לְמַדַּת); חֲמַדַּת (חֲמַדַּת); עֲבַדַּת
 (עֲבַדַּת).
 ש ו א י ם ב א מ צ ע ה מ ל ה — (הַרְאֵשׁוֹן נח, הַשְּׁנִי נע)
 סַנְדְּלָר, מְרַדְכִי וְכֵן אֶסְפְּלָנִית, בְּרִסְקִי וְכוּ'. (הַהֲגִיָּה הַנְּכוֹנָה שֶׁל
 הַשּׁוּאִים הָאֵלֶּה כְּמוֹ: סְפָרְכֶם).
 פ ת ח — שְׁמַעַת (שְׁמַעַת); שְׁמַחַת (שְׁמַחַת).
 פ ת ח ג נ ו ב ה — גְּבוּהָה (גְּבוּהָה); תְּמַהָה (תְּמַהָה). הַפְתַּח
 דִּינוֹ לְהִיָּהוּת לְפָנֵי הַה"א וְכֵן לְפָנֵי הַע"ן: יוֹדַע = יוֹד_ע.
 ק מ ן ק ט ן — אֲמָנָם (אֲמָנָם); וַיִּקָּם (וַיִּקָּם) — אַחֲרֵי ו'
 הַהִיפּוֹךְ הַקִּמְץ הַשְּׁנִי קטן); וַיִּנָּס (וַיִּנָּס).

קמץ גדול — ראשי-ההרים (ראשי-); אסנת (אסנת,
אלף בקמץ גדול); צרפת (צרפת, אף זה קמץ גדול ולא כמו
עפרה, ארנה שבקמצים קטנים).

סגול — שידעתי (שידעתי); שילך (שילך).

חירק — ראש-כול (ראשית-כול).

מפיק — ספרה (ספרה); ילדה (ילדה); נגה (נגה). (יש
להבליט את הה' המופקת כעיצור).

דגשים

דגש חזק — פלה (פלה); חנה (חנה); רינה (רינה); דלקת
(דלקת); קדחת (קדחת); חלון (חלון); אלה (אלה); כמה (כמה).

דגש קל — 1. החסרה: לתפור (לתפור); מקפיצים
(מקפיצים); ידפק (ידפק); תקפו (תקפו).

2. דיגוש שלא פדין: שפך (שפך), קפידה (קפידה);
תוקפנות (תוקפנות).

הגייה תקינה ונכונה

בדוגמאות שהבאנו יש אותיות מקופחות לא רק בהגייה
לא-נכונה, אלא גם בהחלפתן באות אחרת (ליה — לאה), או
בהבלעתן (יודית-יהודית). נציין קצת אותיות, שאין דוברי
העברית מקפידים על הגייתן התקינה. אם פי קשה לשער, שנגיע
להגייתן התקינה, נדע לפחות את מידת התרחקותנו ממנה.

ו — הגייתה התקינה דומה לאות הערבית و (w באנגלית);

ח — לערבית ح;

ט — לערבית ط;

- ע — לערבית ح ;
 ק — לערבית ق ;
 ר — לערבית ر (לשונית);
 ת — (לא-דגושה) לערבית ث (th אנגלית, פגון thin).
 .(thin

נחום מ' ברונזניק

הערות ל"ש"י עגנון כמעשיר המילון העברי"

מנחם מורשת בקונטרסו (לשוננו לעם, טבת תשל"ח) וב"מילואים והערות" (שם, אייר-סיון תשל"ח) זוקף לזכותם של עגנון כמה חידושי לשון, הנמצאים במקורות קדומים. האמת היא, שכל זמן שאין בידינו מילון היסטורי שלם של הלשון העברית יהיה משום סיפון בקביעת ראשונותו של כל חידוש לשון, ולכן גם לאחדות מקביעותיי בשורות הבאות עלולים להימצא מקורות עוד יותר קדומים. אך על כל פנים אין לקרוא את שם עגנון עליהם.

1. רומחו פפועל (עמ' 77) נמצא במדרש: אם בא יצרך להשחיקך, רמחהו בדברי תורה (ב"ר כב, ובשינויי נוסח, מהד' תיאודור-אלפק עמ' 212, ובמדה"ג בראשית, עמ' קיז).
2. מהוסק כהפעל אינו "צורה אנאלוגית לארמית או גזירה מהשם 'הסקה'", כפי שקובע מורשת (עמ' 79, הערה 27), אלא מבוסס על תקדימים בדקדוק המקראי. אם פי בדרך כלל הה"א של בנייני הפעיל והפעל נבלעת בפנינוני ובעתיד, נמצאים